

Co to je filosofie a jaké je její poslání [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Co to je filosofie a jaké je její poslání \[FF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 30. 3. 1994

◆ lecture, Czech, origin: 30. 3. 1994

Co to je filosofie a jaké je její poslání [1994]

30. 3. 1994

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini Pro 3 preview]

Dinosauři a tak dále, pokud tedy má logos, pokud je politické zvíře, pokud žije v obci a tak dále, pokud má tyto náležitosti. Teď je otázka, jak pochopit člověka, aby se nám do toho vešly všechny ty možné bytosti, o kterých uvažuje třeba Kant, když říká, že a priori je stejné pro všechny bytosti, ať by se vyskytly kdekoli v tomto vesmíru. Co je charakteristické pro člověka jako člověka? Bez ohledu na to, z které větve a na které planetě, u které hvězdy se vyvinul. Pojetí člověka, které nemá ten charakter, že bychom řekli, že patří mezi primáty. Na Zemi patří mezi primáty. Jinde může patřit mezi obojživelníky. Proč ne? Nebo vůbec mezi rostliny, nebo co my víme. Člověk nemůže být charakterizován jako zvíře. To je námitka proti Aristotelovi, třeba že to je zoon. Že to je živá bytost, asi ano, šutr těžko může myslet. Ale považovat ho za zvíře určitého vývojového typu? Všechno se zdá nasvědčovat, že život směřuje v různých větvích kamsi, a která ta je hlavní, to se ukáže podle okolností.

Jde o to, aby ta větev měla dost času a aby se tam udržela nesespecializovaná podvětev. Zatím tedy můžeme usuzovat podle člověka, že člověk je vlastně nesespecializované zvíře. Poněvadž jeho rozum nemůžeme považovat za specializaci. To je zase nesespecializovaná schopnost, která může být aplikována tam či onam. Toto je ten problém. A teď samozřejmě tím jsme postaveni před obrovský úkol vyvarovat se pokusu o charakterizování člověka ve smyslu antropomorfním. Antropomorfismus není tedy dovolen ani u člověka, u pojetí člověka.

Abychom si na něčem demonstrovali tuto zvláštnost člověka, tak se vrátíme k něčemu, čím jsme začínali na začátku, a vy si na to budete vzpomínat, takže snad nebudu muset říkat tolik a budu moci s tím pracovat právě přiměřeně tomu kontextu, v jakém to dneska máme. Vrátime se k problému reflexe. To jsme probírali, vy si na to pamatujete. My jsme si tam tehdy trochu dogmaticky říkali některé věci a řekli jsme, že se k tomu vrátíme, až si ukážeme, jaký to má praktický význam. Tak toto je první případ a asi rozhodující případ, kdy si můžeme ukázat jisté důsledky tohoto, co tehdy vypadalo spíš dogmaticky, jako jakési slovní rétorické řešení, že to prostě není dost filosofické. My jsme říkali totiž, že předpokladem reflexe je, nebo reflexe že znamená, přístup vědomý k sobě. Nebo lépe řečeno přístup člověka ve vědomí a skrze vědomí k sobě, tedy k člověku, nikoliv vědomí k vědomí. To do toho patří také, že vědomí je schopno se vztáhnout k sobě jakožto vědomí, ale koneckonců vždycky jde o subjekt toho vědomí.

Čili v reflexi se subjekt vztahuje sám k sobě. To znamená přistupuje k sobě. My jsme si říkali, a teď připomenu to, co vypadalo jako slovní řešení, že abychom mohli přistoupit k sobě, tak nejdříve musíme od sebe odstoupit. Kdo od sebe neodstoupí, nemůže k sobě přistoupit. Zůstat u sebe neznámá mít se, vědět se, být si sebevědom. Když zůstaneme u sebe, tak jsme jenom o sobě a nejsme pro sebe. To je to, co ukazoval Hegel ve Fenomenologii ducha, nikoliv na každém z nás, nýbrž na tom světoduchu. Světoduch na začátku je o sobě, ale není pro sebe. Aby mohl být pro sebe, tak nejdříve musí klást před sebe to ne-já. Jak to říkal Fichte i Schelling, musí klást ne-já, to jest přírodu. A teď v té přírodě zase musí klást ne-já dál na vyšší úrovni, než je příroda, jsou dějiny. Tedy v té přírodě ten duch musí pracovat tak, aby se vyvinul tvor, který je schopen zahájit dějiny. A v těch dějinách nyní zase tam musí pracovat ten duch tak, až dojde k těm geniálním jedincům, k tomu geniálnímu filosofovi a geniálnímu politikovi, v nichž se vlastně zase dostává sám k sobě. Zejména v tom filosofovi. Takže skrze Hegela, to je jenom jakýsi efemérní produkt té práce světoduchu, že na jednu stranu to vypadá, že ten Hegel sám měl o sobě velkou představu.

A za druhé je z toho jasné, že tam Hegel sám sebe učinil pouhým naprosto podrobeným služebníkem světoduchu, protože on slouží tomu světoduchu jenom, aby sám sebe uvědomil. A skrze tu hlavu geniálního filosofa, totiž Hegela, se ten světoduch uvědomí, je schopen k sobě, ve svém vědomí, přistoupit. Čili toto je předvedeno v Hegelovi v tom kosmologickém rozměru, ale my to můžeme aplikovat na každého jednotlivce, kterého nechápeme antropomorficky, čili nemyslíme si, že člověk je uzavřen do své subjektivity a do své nějaké biologické determinace, psychologické, fyziologické a tak dále, takže je člověk produktem svého těla. Tento nonsens musíme odložit. To tělo tady funguje, ale to, co ten člověk je a co dělá, to je software. Za předpokladu, že hardware dobře funguje, pak je software na hardwaru nezávislý. Takže že software je produktem hardwaru, to není. My dneska máme tyto termíny, můžeme si trochu zdokonalit své obrazy proti těm starým, kde někdo něco zmáčkl, něco zazvonilo, jak jsme si to říkali, tak dneska už je to komplikovanější. Tedy to je důležitá věc. Nebudeme člověka chápat antropomorfně. Člověk nesmí sám sebe chápat podle svého obrazu. To vyplývá z toho, že člověk není to, co jest, nýbrž to, co má být, co bude. To znamená, sám sebe nesmí chápat tak, že se redukuje na to, co jest. Člověk je povolán k kdovíjakým budoucnostem a bude se chápat jako to, co jest. To znamená, že odkrajuje od sebe svou budoucnost. Člověk je na cestě. Člověk je jedním z nejmladších, ne úplně nejmladším, jsou ještě mladší, ale jedním z nejmladších druhů vůbec.

Když to měříme s třemi a půl miliardami let, kdy na této planetě je život, tak člověk je, víte, jak se říká, když celý ten dosavadní vývoj máme jako čtyřiašest hodin nebo dvanáct hodin, tak člověk žije v poslední jedné minutě nebo třiceti vteřinách nebo něco takového. To je skutečně recentní záležitost a nesmíme z toho dělat rozsáhlé extrapolace. Naopak, člověk je v dětství, má před sebou budoucnost. Neví, co všechno ještě k němu patří. Čili člověk není to, co je. To je úplný začátek, stejně tak jako žádný z nás, když se narodil, nebyl to, co je. To nemluvě. To je prostě otázka času, kdy z toho vyrostě.

Tak se vracíme k té reflexi. V té reflexi člověk, aby mohl k sobě přistoupit, to znamená, aby mohl vyhovět té výzvě na delfském chrámu, *Gnóthi seauton*, poznej sám sebe, aby tomu mohl vyhovět, tak musí od sebe odstoupit. A teď je otázka, co to je tento odstup od sebe. Jeden aspekt toho odstupu od sebe je, že nesmíme člověka brát antropomorfně. Člověk nesmí sám sebe vidět ke svému obrazu.

Domnívám se, že toto je rozhodující smysl toho, co v křesťanství a už v židovství je tradováno v té relativně pozdní knize Geneze – ta je pozdější než ty prorocké, než doba soudců a tak dále, než proroci, sepsána je později, ale jsou tam jistá místa, která zachovávají tradičně staré myšlenky. Tedy ta myšlenka, že člověk je stvořen k obrazu Božímu, znamená, že není stvořen k obrazu lidskému. Takhle to musíme chápat.

Tedy člověk není to, co je. Na rozdíl od všech ostatních zvířat, která jsou to, co jsou, člověk není to, co je. A není to, co je, díky tomu, že je schopen odstupu. A nejenom, že je schopen, nýbrž je povolán k tomuto odstupu od sebe. Tedy vlastně když mluví Nietzsche o nadčlověku, tak mluví vlastně křesťansky, ortodoxně. I když to tak nevypadá. A taky když on si dá záležet na tom, aby to tak nevypadalo. To je způsob, jak provokuje.

Ale je to myšlenka velmi dobrá. Člověk je povolán k velkým věcem. A k těm velkým věcem je povolán, ale odpoví jediné tak, když se neváže sám na sebe. A toto nevázat se sám na sebe, nemyslet si, že to, čím je, že to je už on. Nýbrž naopak, že od toho odstoupí, nechá za sebou, nevrací se k tomu. Chce být něčím jiným, chce dosáhnout něčeho jiného. Toto patří v podstatě člověka. Člověk, který musí odstoupit od sebe, aby nemusel být tím, čím je. Jenomže zároveň žije už v takové situaci, že dneska už člověk, který je jenom to, co je, nám připadá jako zabetonovaný.

Už to je jakási anomálie. Je to zvláštní, jednou profesor Matějček vykládal, že měl přednášku kdesi a bylo tam mnoho mladých lidí a on tam vykládal o tom, jak se vyvíjí lidský mozek a jak se naproti tomu vyvíjí lidská osobnost, jak to záleží na zkušenosti a tak dál. A tak tam říkal, že vlastně člověk rozvíjí svou schopnost recipovat, svou inteligenci, takříkajíc. Rozvíjí asi do nějakého sedmnáctého, osmnáctého roku. A od té doby ten postup se velice zpomaluje až zastavuje a někdy v nějakých třiceti letech je prakticky zastavený. A lidé, kteří byli odedávna ctěni, protože jsou staří, tak byli ctěni, protože měli zkušenosti, ne že jsou chytřejší. Ta inteligence prostě upadá od té doby.

Něco takového tam říkal. A potom byla přestávka a nějaké občerstvení a on tam stál a před ním bylo několik mladých lidí, nějaké dívky a jedna řikala: „No jo, to jsme věděli už dávno. Do osmnácti let a potom blbnou lidi.“ A potom blbnou. Na tom by na jedné straně mohlo být leccos pravdy. Jenomže to je asi ta pravda, že když máte počítač třeba 386 nebo kdysi ještě 286 a dneska už zejména takoví ti lidé, kteří tomu ani moc nerozumí, vlastně už bez 486 nemůžou existovat. Tam máte ten hardware, ten se prostě nevyvíjí. On se vylepšuje, a pak ho máte, koupíte, a když ho koupíte, tak už se dál nevyvíjí. Prostě si musíte koupit 386, musíte ho znova dostat. Nebo si koupíte dražší 486 a zas ho musíte dostat. A za půl roku, za rok, za dva bude zase ještě něco a vy už pak pracujete s tímhle a je to nezbytné mít pořád něco nového a neumět s tím pořádně pracovat?

Není lepší, když umíte dobře využít všech možností toho dřívějšího vzorku nebo té dřívější úrovně? Teď na tom nezáleží. Prostě ta inteligence, takzvaná inteligence, jak to měří a tak dále, která se rozvíjí do toho šestnáctého, osmnáctého roku, ta inteligence, to je ten hardware ve skutečnosti. Jde o to, co se s tím dokáže. A ta zkušenost je ta rozhodující, to je potom software, kterým se to dělá. Samozřejmě také se to může vylepšovat, ten hardware se může vylepšovat.

Ale prostě a dobře, sem zařadím, mluvíme o antropologii, tam patří kdekdo, všechno, co se týká člověka. Takže tam zařadím i takovou věc, která je poněkud provokující, víc, než bývá zvykem. Jednou mi říkal jeden Francouz před mnoha lety, já jsem nemohl, protože literatura nebyla, nevím, jaké jsou přesnosti, možná kdybychom se zeptali, jestli tady nějaký francouzštinář bude, tady budeme mít brzo od podzimu snad jednu Francouzku, takže doporučuji, abyste se učili o přestávce francouzsky, abyste jí rozuměli. Můžeme se jí na to zeptat. De Gaulle přišel s touto myšlenkou: Je v zájmu Francie – a nebudu mluvit o De Gaullovi a o Francii, budu mluvit o nás – je v zájmu České republiky, je v zájmu Čechů a Moravy, aby u nás bylo co nejvíc inteligentních lidí a aby průměrná inteligence postupně vzrůstala. Mluví o hardwaru, nikoliv o vzdělanosti. Samozřejmě to musí taky vzrůstat, ale tady jde o hardware. A to je do velké míry otázka genetická.

Všimneme si, že Francie byl vymírající národ, protože tam umíralo víc lidí, než se jich rodilo. Je to dost podobné jako dneska u nás, brzy to bude. Strašně záleželo na tom, jaké děti se budou rodit. Jestli inteligentní, nebo ne. Bylo zřejmé, že intelektuálské rodiny mají málo dětí a také někdy žádné. Naopak inteligentně podprůměrní lidé mají dětí víc, až hodně. To znamená, že průměrná inteligence se v dospělých státech stále ředí. To je náš případ taky.

Máme velkou šanci, že jestliže nebudeme mít averzi vůči Cikánům, takže jestliže je vtáhneme do své kultury, tak v nich máme další potenciál, poněvadž jich je hodně, stále se množí a nejsou ještě probíráni, ty anti-intelektuálské odsávačky nefungují. Jsou tam strašně chytrí lidé, kteří jako děti neprocházejí řádně ani pomocnými školami. Jsou strašně chytrí, ale prostě se ještě neadaptovali. Tam je velký potenciál pro budoucí český národ. Takže nedělejme si falešné představy, že to je něco cizího. Budeme rádi, že ty Cikány tu budeme mít.

Stejně tak přistěhovalci. Základně by se mělo počítat s tím, že hloupí lidé se nikdy neodvážejí vystěhovat do ciziny. To jsou vždycky lidé podnikaví. Samozřejmě leckdy ta podnikavost má různé formy, divné, jenomže to se dá kultivovat časem. Amerika na tom obrovsky zvítězila. Amerika dneska

je na té úrovni, na které je, díky přistěhovalcům. Jednak to byli z velké části zločinci, kteří tam byli posíláni za trest. Pak se tam vystěhovali z náboženských důvodů Pilgrim Fathers. Ale zejména potom víte, jak to vypadá v USA na předních vědeckých místech, kolik je Číňanů, Japonců, nejenom Evropanů. Kdybychom byli bohatí, tak by se stěhovali tito lidé taky k nám. Nebo jestli o to máme zájem? Nebo radši budeme blbí a jenom budeme sami a tím pádem zajistíme, že sem nikdo nepůjde? To je nejlepší, udělat tady z toho Albánii a nikdo se sem nebude stěhovat. To by tady taky dělali. A nám bude dobře.

Jiný hlas: Vždyť to ve Francii teď vypadá tak, že ten Le Pen jde tak nahoru, ten, který je proti přistěhovalcům, proti rasovému mišeni, to je naopak pro, jak bych to řekl, čistotu rasy?

No, obávám se, že tady by mohl nějaký český Le Pen jít taky nahoru. Bohužel my jsme na začátku té věci a těch lidí, kteří mají averze, kteří mají xenofobii a svou blbost, své komplexy vyrovnávají tím, že pěstují nenávist vůči všemu jinému. Existuje také xenofobie vůči inteligenci. Kolik lidí má averzi vůči inteligentním lidem, protože to jsou jiní, nepatří mezi nás, s námi nechlastají. Je velice snadné být populární, když budete chodit po hospodách, jenže pak nemůžete dělat filosofii. Dokladem toho je jinak geniální Ladislav Klíma. Co z té jeho filosofie bylo? Protože chlastal. Nápady. Mohl udělat obrovskou věc, to byl skutečně geniální člověk.

Ale nechme tohle stranou. Prostě přišel De Gaulle s myšlenkou, že musíme něco dělat. Samozřejmě eugenika nemá dobrou pověst, zejména to bylo brzo po válce, i když je to nonsens, eugenika je naprosto v pořádku v sadaření nebo v pěstování dobytka a já nevím, proč by eugenická hlediska neměla platit pro člověka. To by se muselo zdůvodňovat, teologické důvody mě nepřesvědčují, já chci filosofické. Ale to nejde, proti tomu je obrovský odpor. Čili musí se to řešit nějakým rozumným způsobem. A ten rozumný způsob De Gaulle viděl v tom, že se budou zdaňovat lidé podle toho, kolik mají dětí a podle toho, jakého dosáhli postavení ve společnosti. Prostě čím bohatší, tím větší slevy na děti. Je to jasné? Nikoli tím menší daně. Samozřejmě daně čím bohatší, platí větší. Ale slevy na děti nebudou stejné. Žádné přídavky na děti, nýbrž slevy z daní. A ty jsou procentuální, takže bohatý má větší slevy na děti než ten chudý, i když výchova dětí stojí stejný peníz, by se řeklo demokraticky. Výchova dětí stojí vlastně stejně u každého, skoro. Takže už tím jsou bohatí zvýhodněni, když to bude procentuální a nikoli ve formě přídaveků. Přídavky jsou stejné na každé dítě, ať je v jakékoli rodině. Tady jsou zvýhodněni ti bohatí, že budou mít slevy z daní procentuální na každé dítě, takže na tom vydělají na tom dítěti daleko víc než ti chudí. Nejenom to, on ještě do toho procenta započítával úroveň uplatnění ve společnosti. Byla tam diskuze interní, jestli to má být podle toho, jakou má kdo úroveň vzdělání, anebo jaké to má být podle úrovně postavení ve společnosti. A zdá se, že tehdy v té diskusi zvítězilo to, že na vysoké školy a vůbec na školy není žádný spoleh.

Protože kvůli strejčkování a nejrůznějším dalším druhotným zájmům nechají prolézt lidi, kteří měli propadnout. Kdyby se to dělalo podle vysvědčení, tak to nemá... Jde o to, jak se uplatní ve společnosti. Tam už přece jenom to prosívání je daleko větší a samozřejmě pak je třeba to uplatnění ve společnosti neodvozovat z majetku, nýbrž z funkcí. Čili jestli je někdo ředitelem nebo předsedou nějakého konzorcia, je něco jiného, než když je majitelem. Majitel může být úplně blbý, když si vybere dobré lidi, kteří za něho pracují. Ale člověk ve funkci nevydrží, když to dělá špatně. Ten prostě musí být dříve nebo později nahrazen, nebo to celé přivede k úpadku.

Takže tohle to ještě bylo dále zkomplikováno tím, že srážka na platu byla započítávána do těch procent a mělo to zajistit zájem intelektuálních nebo podnikatelských kruhů, o kterých se dá předpokládat, že geneticky jsou hodnotnější pro budoucí Francii, že budou mít víc dětí. Prostě jediný cíl. Aby, když chudý, hloupý člověk má moc dětí, na to doplatil, včetně dětí. A naopak, když je chytrý a

úspěšný, aby vydělal i na dětech. Aby vydělal i na tom, kolik ušetří... Vlastně ty děti mu vydělávají pak. Za předpokladu, že vydělává on. Zní to hrozně, já vím.

Ale je to obrovská perspektiva jakási. On chtěl tímhle postavit Francii na nohy. Ta Francie byla v hrozném stavu a víte, že i po jiných stránkách de Gaulle tuto myšlenku prosazoval všemi prostředky a že i po mnoha jiných stránkách byl úspěšný. Tady nebyl úspěšný, poněvadž ten protest je obrovský. Samozřejmě vždycky těch průměrných a podprůměrných lidí je ve společnosti většina. A ti budou vždycky proti tomu. Žádný politik, kromě takových lidí jako de Gaulle, si nedovolí s takovým programem přijít. Ale co budeme dělat? To je otázka. K čemu nám jsou lidi, kteří nebudou... Podívejte se, ještě donedávna předpokladem byla takzvaná obecná gramotnost. Člověk, který neumí číst a psát a počítat, může být akorát metař. Co s ním? Co s takovým člověkem? Může být ještě pomocný dělník, když ho někdo vede, tak se může něco naučit a udělá to.

Ale tyhle věci budou čím dál problematičtější. Ve společnosti, která bude mít vysoké procento nezaměstnanosti, tyhle lidi budou představovat gros těch nezaměstnaných. Co s nimi? Mluví se o přeškolení, ale co to je přeškolení na něco jiného? Tady musíme pamatovat na to, že už dneska nestačí číst, počítat a psát. Tady dneska bude potřeba takzvaná počítačová gramotnost. Kdo neumí pracovat s počítačem, bude patřit mezi povl, který si nikdy nevydělá dost. Protože takových lidí bude fůra a budou málo placení.

Kde jsou ty doby, kdy všichni seděli někde na nějakém teplém místěčku na magistrátě a bylo strašně obtížné sehnat někoho, kdo by vám zametl před barákem. Už v naší době bylo běžné, že intelektuálové myli výkladní skříně a topili. Ovšem z jiných důvodů. Ale do teďka znám několik studentů, kteří tady studují, a protože už mají rodinu, tak do teďka topí. Topili v minulé éře a do teďka topí, poněvadž si nevydělají jinak. Když chtějí přitom studovat, tak si vydělají, že tu rodinu užíví, má dvě děti a manželka je doma a musí vydělávat. Tak vydělává tím topením, protože při tom topení je dost času, že při tom může studovat. Občas dává pozor na topení a přitom má tam věci... Čili on dostuduje a bude topit dál? Když třeba dělá indologii? Co když se neuplatní? To je taky otázka.

Ale zejména, prosím, toto jsou studovaní lidé. Ale co ti vůbec nestudující? U nás stále přežívá averze ke studiu. Chytří lidé nejdou studovat. Prostě je to nebaví. To je třeba donutit. Nedá se nic dělat, vývoj lidského rodu vždycky byl pod tlakem. A kdo nechtěl, tak vyhynul. Jaký zájem může mít společnost si pěstovat čím dál víc neschopných a líných lidí? Jaký zájem může mít tato společnost na tomhle? Jak můžeme vůbec obstát?

Kde jsou Markomani a Kvádové? Silně byli líní a nebyli ochotní se přizpůsobit. Já nevím, jaký jiný důvod. Poněvadž víme, že naproti tomu tam, kde byla kultura vysoká, jako například v Řecku, tak Řekové v podstatě klesli a takřka zanikli. A to už dávno, ne teprve pod Turky. Ale ta kultura zůstala. Když se podíváte dneska, co dělají Japonci, tak obrovské kvantum Japonců recipuje evropskou kulturu všeho typu. Jsou to vynikající virtuozy, vynikající jazykovědci a já nevím, co všechno. A také filosofové a chodí studovat do Evropy a tak dále a pěstují si to tam. Ale oni vědí, že ty jejich ostrovy jsou odsouzeny k likvidaci, že dříve nebo později... sice v dlouhých geologických dobách, ale oni se musejí adaptovat na ostatní svět. Oni si nemůžou pěstovat své japonské tradice a furt je pěstovat, až se jim ponoří ty ostrovy do moře. Bez ohledu na to moře.

Podívejte se Holanďani. Holanďani mi obrovsky pomáhali v minulé době, tak jsem jim říkal: tak teď brzo už se neuchráníte těma hrázema. Je absurdní, abyste ještě získávali další kilometry na moři, protože stejně vás zaleje celý. My tady jsme na kopečkách, tak pomalu se začněte zabudovat u nás. Tady je ještě furt spousta volného místa, tak pomalinku sem začněte ty schopné mladé Holanďany posílat. Musejí se naučit česky a tady můžou... Tak už první tady jsou. Ne proto, že jsem to řekl, ale máme na teologické fakultě evangelické jednoho teologa, který tady studoval, naučil se česky, teď už

je hotový a přišel sem a pracuje tady vědecky a připravuje k tisku rukopisy, které my nejsme schopni připravit k tisku, poněvadž tady prostě každý dělá, co může, ale nedělá takovou tu práci odbornou, poněvadž na ni nestačí. Každý kouká spíš si cinkat pentle, ale aby dělal nějakou faktickou práci, aby šel do treboňského archivu, našel tam předhusitské traktáty a publikoval je, aby byli k dispozici, aby nemusel každý jezdit do Třeboně a mít já nevím kolik štemplů na to potvrzení, aby mu vůbec dali nahlídnout do toho. To nám teď bude tady dělat Holanďan? To už tady není Čech, který by to dělal? Každý chce být vedoucí nějakého odboru nebo něco takového.

My musíme uvažovat v těchto dlouhodobých parametrech. Skutečně je otázka, je to velice nepopulární, já vím, proto také politik o tom nikdy nezačne hovořit. Ale od čeho by byl filosof, kdyby tyto otázky neotevíral? To je vážná věc. Týká se to také jiných aspektů biologických, třeba zdravotních. Všimněte si, že rozštěp páteře je genetická záležitost, podobně jako hemofilie. Tím, že víme, jak to léčit, těch případů přibývá. Proveďte se operace, dítě neumře, vyroste, má děti a zase se rozštěp páteře rozmnožuje. Podobně hemofilie. Hemofilních lidí je čím dál víc.

Nebo Rh faktor. Konkrétně já jsem se oženil a netušil jsem, že žena je Rh negativní. Nastaly komplikace. Teoreticky jsme neměli mít žádné děti, ale ono se to velice snadno... Dítě se narodí a okamžitě se exsanguinuje, to jest vymění se mu krev. Dítě má malinkou žloutenku, která přejde v několika dnech a přežije. Kdyby nedošlo k té exsanguinaci, kterou mimojiné někteří odmítají, tak prostě akorát první dítě by přežilo a ostatní by zemřely. A teď mám čtyři dcery, které jsou geneticky samozřejmě Rh pozitivní, ale mají tam ten druhý gen Rh negativní. Takže když se náhodou některá z nich setká s někým, kdo je Rh negativní nebo je napůl, je kříženec jako ona, tak tam budou zase děti Rh negativní a bude jich víc, přibude jich. To je věc, která člověka nepoškozuje, provede se exsanguinace a celý život s tím už není žádný problém. Nicméně je potřeba udělat cosi proti přírodě. Jinak ta příroda sama by si vybrala jenom ty, kteří jsou v pořádku.

Jaký je smysl toho, že nám přibývá těchto lidí, kteří komplikují kde co v lékařské péči, v péči sociální a tak dále? Domyslete to všechno. Přibývá těch, kvalifikovaně řečeno, psychiatricky idiotů. Přibývá právě z tohoto důvodu, že dřív nepřežili, protože o ně nebyla žádná péče nebo nebyla dostatečná. Dožili nějakých dvaceti let a zemřeli, někdy ani to ne. Dneska žijí do šedesáti. Jednak rodiče o ně pečují, rodiče pak nedělají celý život nic jiného, než o ně pečují, mít invalidní dítě. Chápu, že je to otázka humánnosti či nehumánnosti, ale jaký zájem může mít jakákoliv společnost, aby procento vadných lidí nebo podprůměrných lidí a tak dále, všeho typu, vzrůstalo? To je vážná věc. To je také biologická bomba, která jednou bouchne.

Je to také záležitost sociální. Jestliže úroveň společnosti vzrůstá, tak prostě musí vzrůstat také průměrná inteligence. Jinak lidí, kteří na to nestačí a kteří budou v té společnosti jenom „pátým kolem u vozu“, přibývá. A teď ta společnost je musí živit. To znamená ti, co na to stačí, tak prostě musí pracovat na všechny ostatní. To se v minulosti evropské už dávno dělo třeba ve starém Římě. Víte, že občan římský, který žil v Římě, prostě nic nemusel dělat. Tam nikdo nic nedělal. Tam prostě všichni byli živeni na útraty státu. Jenom tu a tam si přivydělávali, že někdo něco potřeboval, řekl mu, co za to chce, tak on uvážil, jestli mu to za to stojí nebo ne to udělat. Ale jinak, protože to byli římané, kteří volili hodnostáře, tak prostě ti hodnostáři museli nejenom před volbami, ale i v průběhu volebního období, aby byli znovu zvoleni, se předcházet a museli se starat o takzvaný *panem et circenses*, o chléb a hry, aby se nenudily miliónové davy a aby měly co jíst. Samozřejmě nejenom chleba, a co pít a tak dále.

A jak to Řím zvládal? No inu kolonizací těch cizích území a vykrádáním těch území. Jak to dělala Evropa v koloniálním období? Tam bylo těch lidí, kteří nedělali nebo kteří dělali za nic, čím dál víc a žilo se na útraty kolonií, ze kterých se dovážely všechny možné laciné hodnoty. Které potom způsobily,

že taková Belgie, maličký stát, který ničím nevynikal, prostě když tam jdete do jakéhokoliv soukromí, tak tam najdete obrovské cennosti ve vitrínách, v sekretářích a tak dále. To je ještě pozůstatek té staré doby. To se občas taky něco prodává, neprodává se moc, protože kdyby se prodávalo moc, tak to poklesne v ceně. A to je všechno z kolonií. Nemluvím o Anglii, nemluvím o Holandsku a tak dále. U nás to nebylo, protože my jsme holt sami byli kolonií do jisté míry a nemohli jsme kolonizovat nikoho jiného. Navíc Rakousko a Německo přišly o tu možnost čerpat z kolonií, to byly krátké doby vždycky po nějaké válce, než zase se jim to vzalo. Takže to byli spíš jiní velmocí, než ten svět, do kterého my jsme patřili.

Poslední naše obohacování na úkor sousedů bylo v dobách husitských. To byly ty spanilé jízdy, kde se vykrádalo, co se dalo a vozilo se to do Čech. Protože jsme proti sobě obrátili celou Evropu, tak to se nedalo vydržet a už to lidi otrávil a přestali bojovat. Tím pádem taková nějaká naprosto nahodilá okrajová šarvátka někde na kopečku na Bílé hoře rozhodla vlastně na tři sta let o našem osudu. Protože nikoho to nevytáhlo od kamen, aby šel napravovat, co se dalo. Už to všem lezlo krkem. Tedy jenom tím jsme se do toho nedostali. Jenomže jak to bude dál? Tato otázka před námi stojí a je to otázka, co to je člověk. Je to otázka, jakou perspektivu lidského vývoje tady máme na mysli. Co budeme považovat za důležité pro člověka. Je to to, že má dvě nohy a mezi dvěma očima že má nos? To je charakter člověka? Nebo že chodí vzpřímeně? To je to důležité? Je to to důležité, že se podobá primátům a tak dále? Nebo důležité je, že umí myslet, že je schopen reflexe, že je schopen odstupu sám od sebe a tak dále. To má velký význam. A sem patří taky otázka humanismu. Víte, to slovo stále má takovou váhu. Když se o někom chce říct, to zejména v minulém režimu, když se měl pochválit někdo, i když to nebyl marxista a komunista, tak se řeklo, že to byl velký humanista. Třeba Schweitzer. Sice to byl teolog a sice věřil na Pána Boha a tak dále, takové všelijaké zastaralé představy, to jo, ale byl to velký humanista. Je opravdu humanismus něco pozitivního? To je otázka.

Záleží na tom, jak chápeme humanismus. Jestli humanismus chceme chápat jako renesance, to jest nic lidského mi není cizí, *nihil humanum a me alienum puto*, jak to je už kdysi dávno řečeno a v renesanci je to oprášeno. Tak potom je humanismus na draka. Humanismus potom je orientace, která připomíná cyklistu, který se řídí podle svého předního kola a nikoli podle silnice. Dřív nebo později skončí v pangejtu, nutně. Že rozhodování pro něco významnějšího než on, pak to skončí v pangejtu nutně.

Pak humanismus znamená jen vyžívat své lidství, asi tak jako komunisté mluvili o tom, že nechají ještě ty zbytky nábožensky založených lidí se nábožensky vyžít. Takže prostě necháme ten lidský rod ještě, aby se vyžil. To je humanismus. Že bude nadále takový, jaký je. Člověk bude nadále takový, jaký je. Tedy ta lidská perspektiva by byla vlastně amputována.

Když toto všechno... já jsem chtěl tam dát také ty podezřelé strany v té věci. Samozřejmě já nechci vás ukecávat nebo přesvědčovat, učinit z vás svědky. Musíme uvažovat, co tedy s tou budoucností. A jestliže do té úvahy vstupují nějaké předsudky, nějaká dogmatická předpojetí, tak pak to je třeba považovat za překážku pro člověka, překážku pro jeho vývoj.

To je třeba případ toho oficiálního katolického přístupu nebo papežova přístupu k sexuálním otázkám, zejména k početí a ochraně proti početí a tak dále. Tam je určité dogmatické tvrzení na něčem založeno a padni komu padni, ať to pro lidský rod dopadne jak chce, tak se to musí dodržet. To je dogmatismus, který nemůže vydržet a bude překonán i v té katolické církvi, nepochybně. Dá to chvíli práce, ale to je prostě neúnosné.

Ono to totiž dokonce je podezřelé z oportunosti. Důsledek je ten, že kdo je rodověrný katolík a nerozhodne se pro celibát, tak má prostě řůru dětí, dokud to jde, nebo dokud manželka neumře, a pak si vezme další. Tak je čím dál víc katolíků, z toho vyplývá. Pokud ovšem můžeme věřit tomu, že

když se někdo narodí v katolické rodině, tak že se automaticky stává katolíkem. Což je ten taky další falešný předpoklad. Kde se vzali protestanti? To je samo o sobě, že jo. Kdyby tomu tak bylo, tak by to byl spolech. Každý protestant, ten první protestant, se narodil v katolické rodině. Teprve potom se mohli rodit protestanti v protestantských rodinách. Původně žádných protestantských rodin nebylo. Čili na to není spolech. Naopak, toto je nejspíš jeden z hlavních faktických, nikoli logických argumentů, který posléze povede ke změně dogmatického přístupu.

Ale já tím chtěl jenom ukázat, že jsou takové případy, kdy bez ohledu na to, jaká je perspektiva lidského rodu – a ta se dává na Boha, samozřejmě Bůh sám si to zařídí, takže my nejsme za to odpovědní, my musíme jenom dodržovat tato a tato pravidla – to je způsob, který vlastně postrádá reflexi a který dokonce vylučuje reflexi. My musíme vědět, co děláme a k čemu to povede. A musíme vědět zároveň, že když těch katolíků bude hodně, tak katolíci budou stále tou nejnižší třídou. Že těch skutečně bohatých katolíků bude minimum. Bohatých vším možným, nejenom na bohatství majetku a financí, ale bohatých vědomostmi a vzděláním, bude čím dál méně. Prostě katolíci se tímhle tím začnou dostávat do úrovně těch druhořadých lidí, průměru. Budou výjimky, ale ty budou potvrzovat pravidlo.

To je případ Polska. Tam to skutečně funguje natolik, že Poláci, kteří zažili likvidace hrůzostrašné a zejména v poslední době, třeba v té minulé válce, byly likvidovány právě jejich intelektuální vrstvy, systematicky jak ze strany německé, tak ze strany ruské. A přesto se ukázalo, že to by muselo trvat mnoho generací, aby to fungovalo. To prostě v krátké době nefunguje, to je dlouhodobá záležitost. Že tam je teď mnoho intelektuálů, ale je to jedna z nejchudších zemí Evropy. Ačkoliv ten potenciál intelektuální i společenský je obrovský, je daleko větší než u nás.

Podobně Irsko, tam je to podobná situace. Všechno, na co se IRA zmůže, je terorismus, ale fakticky fungovalo by to, kdyby v Irské republice byla úroveň vyšší než v Anglii. To je nejlepší způsob přesvědčování. Jinými slovy, i v těchto praktických, velice každodenních záležitostech platí, že člověk je bytost, která se musí umět rozloučit sama se sebou, se svou daností, se svou momentální situací, se svou minulostí a musí vycházet do budoucnosti neznámé, s rizikem a s důvěrou. Ne ze strachem, s důvěrou. Člověk je bytost, která nenechává sama sebe za sebou a jde ke svým budoucím podobám. A ty nemůže mít tak, že tady ty podoby jsou, nýbrž že je uskutečňuje. Ale neuskutečňuje je libovolně, nýbrž do jisté míry podle toho, jak ta budoucnost přichází a jak člověka oslovuje.

Tohleto, že člověk je schopen se svou myslí, svým vědomím se vztáhnout ke své budoucnosti, a to k daleké budoucnosti, dokonce nejen ke své budoucnosti, to jest v budoucnu, nýbrž k té budoucnosti, která daleko přesahuje jeho život. On se dovede vztahovat i prakticky vztahovat, dokonce my víme, že se musí vztahovat k budoucnosti, která bude po jeho smrti. On musí být odpovědný za situaci, která nastane, když už on tady nebude.

Mimochodem, tady se zas můžu vrátit ještě k tomu bodu, že se říká, že člověk je člověkem už od samého spojení dvou polobuněk, zárodečných buněk. Já jsem přesvědčen, že je člověkem ještě dříve. Mnohem dříve. My jsme přece odpovědní za to, jakou planetu odevzdáme těm budoucím generacím, já nevím, jak dlouho do budoucnosti. My děláme věci, které budou mít doznívání ještě sto, dvě stě let potom, co my budeme po smrti. A my jsme odpovědní před těma generacema těch příštích staletí a za ně.

Lidská práva předcházejí narození lidí. My musíme respektovat práva těch budoucích generací na čistou vodu, čistý vzduch, nezamořenou planetu a tak dále. Musíme tato práva respektovat ještě u generací, jejichž otcovské generace se ještě nenarodily, dokonce dědečkovské a tak dále. Takhle musíme uvažovat. Proč se zastavovat u té absurdní záležitosti, u splynutí dvou zárodečných buněk? To je abstraktum. Co je konkrétní, to jsou ty budoucí generace. Proč se máme vztahovat jenom ke

svému dítěti? My se máme vztahovat ke všem dětem. Proč jenom naše dítě má mít péči? Všechny děti mají péči. Všechny děti a budoucí ještě nenarozené a ty, které ještě za sto let nebudou narozeny, mají právo na život a mají právo na život v čistém prostředí, pít čistou vodu a tak dále.

Toto je závazek a ne z toho dělat tuhleto absurdní frašku, abych člověk řekl, směšnou záležitost, která je prostě nedomyšlená, která je naprosto rigidně dogmatická. Nechme tedy už těchto konkrétních věcí. Dalo by se to takhle aplikovat. Takhle vypadá filosofie, když začne fungovat, a proto ji vždycky kamenovali a likvidovali ty pythagorejce a tak dále. Samozřejmě, protože tohleto se špatně poslouchá.

Ale co to vlastně teoreticky znamená? Co to teoreticky znamená, a teď se právě vrátíme k té reflexi. Zopakuju zase, co už bylo řečeno. Reflexe znamená, že se člověk ve svém vědomí vztahuje sám k sobě. To znamená, aby se k sobě mohl vztáhnout, musí od sebe odstoupit, aby k sobě mohl přistoupit. A teď naše otázka je: co to je ten moment, kdy člověk v rámci reflexe od sebe odstoupí a ještě se k sobě nevrátí? Jak jsem říkal, vypadá to jako slovní záležitost, zcela rétorická. Protože mluvíme takovým a takovým režimem řeči, řekl bych biologickým, tak prostě z toho tohle vyplývá. Když si vezmeme jiný režim řeči, tak to můžeme říct jinak a celý problém splaskne.

I mezi různými režimy řeči jsou rozdíly, které musíme hodnotit. Různé režimy řeči nejsou a priori rovnocenné. V jazyce je vždycky něco a v režimu toho jazyka je vždycky něco také, co nás oslovuje. Není to jenom formální záležitost, ale co nám něco napovídá, co nám dovoluje, abychom něco řekli a aby to mělo smysl, a zároveň co nás jakoby postrkuje nebo láká někam, co nás táhne. My musíme mluvit tak, že to je, jak říká Heidegger, *der Sprache nach*, že to je jazyku po srsti. Někdy ale se může stát, že proti srsti jazyku je třeba něco říct pro zvláštní zdůraznění něčeho. Jazyk je důležitá věc, která není jenom neutrální, není jenom formální záležitostí. My s tím musíme nějak umět komunikovat s jazykem a někdy mu dáme zapravdu, někdy mu nedáme zapravdu. V tomto případě mám dojem, že mu můžeme dát zapravdu.

Člověk se skutečně dostává v reflexi do situace, kdy je mimo sebe, odstoupil od sebe a ještě se k sobě nevrátil. A v tomto momentě je to právě on. My jsme řekli, že člověk není to, co je. A v tomto momentě právě člověk je to, co není. Nebo není to, co je. Teď se k sobě musí vrátit, jistě. Jenomže vrátí se k sobě už z distance. Vráť se k sobě už tak, že sám sebe bude vidět v jistém světle, které má svůj zdroj v tom momentě, kdy byl mimo sebe, kdy nebyl on sám sebou, kdy nechal sám sebe za sebou.

Toto světlo platí. Jinak by to mohla být jenom ta lampička, to světýlko, jak o tom mluví taky biologický, který si nese sebou člověk sám. Ale to je světýlko, který pomáhá jenom do jisté míry a v jistých mezích. Člověku vždycky jde o světlo, které není jeho světlem. Člověk chce světlo, které by bylo vrženo na jeho světlo, na jeho světýlko a na něho samotného. Člověk chce sám se vystavit, pokud je člověkem, se chce vystavit tomu světlu, které není jeho světlem. Toto je vlastním motivem reflexe. A teprve v tomto momentu, kterému můžeme po vzoru Heideggera, ale trochu v jiném smyslu říkat moment ekstatický. To je ten ekstatický moment reflexe, který je mezi odstupem od sebe a mezi návratem k sobě, mezi přístupem k sobě. Tam je moment, kdy jsme od sebe odstoupili a ještě jsme se k sobě nevrátili. To je ten ekstatický moment aktu reflexe. To není něco, kde bychom mohli setrvat. To není stav, to je moment. Skutečně moment. A v tomto momentu a jenom v tomto momentu se setkáváme s ryzí nepředmětností, to jest například s pravdou. Poněvadž pravda není žádný předmět. To není žádná věc. A proto se s ní nemůžeme setkat tam, kde my jsme také věc. Kdy my jsme to, co jsme. My se s ní můžeme setkat pouze tam, kde nejsme to, co jsme. Kdy jsme ze sebe vystoupili, kdy jsme sami sebe nechali za sebou.

Já vím, že to je divné, divný způsob mluvení, promlouvání, že to může vyvolávat námitky. Já nevím, jak chytřeji o tom mluvit. Je to obtíž. Ještě jsme na začátku. Taky jsem si to nevymyslel já, jenom jistým způsobem domýšlím nebo dopracovávám některé formule, které jsem našel jinde. Třeba například to, že mluvím o ekstatickém momentu, tak jsem ukradl Heideggera. On taky mluví o ekstatickém momentu. Jenomže v jiném smyslu. Mně se hodí tenhle smysl. Samozřejmě trochu, ale inspiraci mám u mnoha filosofů. Není to tak, že by to byla nějaká fantasmagorie jenom.

Jediná věc, co od vás chci, abyste se pokusili tomu porozumět. Jestli s tím budete souhlasit nebo ne, to je vaše věc. Ale jde o to, abyste věděli, oč jde. A jestliže člověk je ten, který je schopen sám sebe nechat za sebou, asi tak jako říkáme, že nejsme tělo, ale máme tělo, že nejsme duše, ale máme duši, tak kdo to má tu duši? Když ne duše sama. Kdo to má to tělo? Když ne tělo, že by mělo sebe samo. A toto kdo, to je odpověď na to, co jsme. A my můžeme mít toto tělo nebo jiné tělo a nezáleží tolik na tom, jaké tělo. Nezáleží dokonce na tom, jakou duši, pokud chápeme duši jako něco, co máme.

My se tážeme, co jsme, ne co máme. A my nejsme ani tělo, ani duše. My jsme to, co nejsme. My jsme to, co ještě není. A co ze sebe teprve máme udělat jako z nějakého materiálu předchozího, původního, nedůležitého. Toto je člověk. Když mluvíme o člověku, tak ho prostě nemůžeme zpředmětnovat. Člověk není bytost, kterou by bylo možno redukovat na bytost předmětnou. Člověk je svým těžištěm vysunut z toho, co je.

A díky této vysunutosti, vykloněnosti člověka ze sebe je vůbec možná odpovědnost. Člověk může odpovídat za své činy, jestliže je vykloněn do budoucnosti víc než tam, kde začíná jeho činy. Kdyby ten čin začal a on by byl teprve dodatečně za něj odpovědný, tak jaká je to odpovědnost? To je jako odpovědnost člověka, který nezná zákon. Samozřejmě neznalost zákona neomlouvá, je tedy odsouzen, ale on ho neznal, on chudák nevěděl. Měl vědět, ale nevěděl. Ale mravní odpovědnost, ta předpokládá, že člověk je u začátku svých činů. A aby byl u začátku svých činů, tak musí jim předcházet. Musí se vyklonit do budoucnosti. A vyklonit do budoucnosti se nemůže jako tělo ani jako duše. Nýbrž jako subjekt, tedy jako to, co není objekt, co není předmět.

Tato vykloněnost člověka do budoucnosti, to je něco, co nenajdeme u jiné bytosti, leč v nějakých teoriích, které se pokoušejí potom podle vzoru člověka rozumět opici a podle vzoru opice rozumět vůbec savci a podle vzoru savce rozumět vůbec zvířeti a tak dále. Tedy z vyššího usuzovat na nižší, jak to chce, jak to postuluje Rádl v Útěše z filosofie. Vykládat buňky z růže a ne růži z buněk. A vykládat opici podle vzoru člověka. A člověka podle obrazu Božího. Toto je taková metoda podle bývalého biologa Rádla.

Je těžko o tom mluvit, jak vidíte, je to celé takové jakoby koktavé. Je to napadnutelné ze všech stran. A taky je to napadáno. A přesto filosofové se k tomu vrací, ti nejlepší, nejpozoruhodnější myslitelé už devatenáctého, konce devatenáctého, ale zejména dvacátého století se stále tímhle tím zabývají. Na cestě k pochopení člověka jako nepředmětné bytosti můžeme uvádět některé směry, které zůstaly na půl cesty. To je taky dobré poučení, když se někdo vydá správným směrem, ale předčasně se zastaví.

Takovým směrem, který zůstal na půl cesty, je to, co můžeme nazvat personalismem. Důraz personalismu spočívá v tom, že se řekne, že člověk není věc, nýbrž osoba, respektive osobnost. Existuje, já už jsem tady myslím zmínil, neučinil-li jsem to jinde, když jsem byl v Berlíně, tak jsem tam právě se zabýval personalisty, abych zjistil, kam až došli a kde se zastavili. A našel jsem, pak jsem to říkal některým Francouzům, kteří tam ke konci přišli jako hosté, filosofií jinak tam žádný filosof nebyl, tak jsem jim to říkal, oni to nevěděli, pak jsem se ptal Němců, oni sami to už nevěděli. Kupodivu potom mě tady jeden z vás připomněl, že v jedné brožurce Rádlově tento muž je jmenován, je připomínán, William Stern.

Který v roce 1903 napsal první svazek své personalistické filosofie, které říkal kritický personalismus, a to je podtitulem všech těch jeho třech svazků, které mají hlavní název *Person und Sache*. Osoba a věc. Čili to je hlavní název a podtitul je nevím teď jestli Příspěvky nebo Filozofie kritického personalismu. Ty další dva svazky vydal až potom v dvacátých letech, kdy vyšlo druhé vydání toho prvního svazku z roku 1903, to vyšlo snad 24 a zároveň vyšly ty další dva svazky. To není geniální věc a jaksi nemá smysl se tím nějak zvlášť prodírat, to není žádná velká filosofie. Důležité je, že to je ten rok 1903, to jest daleko před francouzským personalismem, což Francouze udivuje a zaráží a téměř uráží, poněvadž považovali personalismus za francouzskou záležitost. A skutečně tedy Francouzi po válce měli celou řadu spisovatelů, z nichž nejznámější je Mounier, jehož knížka *Manifest personalismu* byla přeložena po válce, vyšla v 46. roce také česky. Ale patří tam celá řada dalších filosofů, o kterých je otázka, jestli je máme zařazovat mezi personalisty. Například Gabriel Marcel. Ten je někdy uváděn mezi personalisty, křesťanské personalisty, ale někdy je uváděn mezi křesťanské existencialisty. Vždycky to zastrkávání do šuplíků je problematická záležitost a nemá cenu tomu věnovat příliš velkou pozornost a diskutovat o tom.

Personalismus totiž říká – a kromě toho v tom personalismu hrají výraznou funkci... Tam patří celá řada židovských myslitelů. Z nichž vy znáte asi Bubera, *Já a Ty*. To je také naprosto zřetelný výraz tohoto personalismu, který je charakteristicky židovský. Trošku jiný než ten nežidovský. Židovská tradice vždycky k chápání člověka jako osobnosti měla blíže. Řecko nedovoluje chápat člověka jako osobnost.

V křesťanství je tento prvek hebrejského původu, nikoliv řeckého původu. Vůbec ta myšlenka, že každý člověk je vlastně roven každému druhému před tváří boží, že je přímo postaven před Boha, že nepotřebuje žádného zprostředkování. Tato myšlenka, že se Bůh ke každému obrací jménem, zná mne „zejména“. To znamená pojmenovává, zná mě přesně takového, kdo já jsem. Bůh se neobrací k lidem vůbec, že by neznal ty jednotlivé, by si jenom tu a tam někoho vybral a tam něco s ním udělal, jinak by na to ten pól kašlal. To je spíš řecký přístup bohů k lidem. Ten hebrejský a křesťanský Bůh, zejména pak ten křesťanský, je Bůh, který se obrací ke každému jako k němu. Osobně k němu.

To je také věc, kterou pak musíme, když by někdo byl nakloněn tomu nemluvit o Bohu, jak já doporučuji, nýbrž třeba raději o pravdě, abychom ty náboženské konotace tam nezavlékali do filosofického myšlení, tedy to platí také o pravdě. Pravda je to, co oslovuje každého zejména, nikoliv nějaká obecná pravda někde ve světě idejí, ve světě pravd a tak dál. Je to pravda, to je to, co mě osobně oslovuje. Já nemůžu říct, že pravda je osoba. Ale mám zkušenost, že jsem osobně osloven. To každý z nás zakouší. Je prostě osobně osloven něčím, na co musí reagovat, na co musí osobně odpovědět, co nemůže přepustit někomu jinému, aby odpověděl za něj. Tento osobní ráz toho oslovení, to je to poslední, co filosof může učinit tématem svých úvah. Nesmí už učinit tématem svých úvah obsah svých úvah, co je pravda sama o sobě. To je prostě stejně zakázáno jako učinit si obraz Boha.

Jiný hlas: Dovolte, pane profesore, jak to srovnáte s křesťanskou tradicí, je-li to na malbách, na obrazech, vždyť tam je zobrazení, ať už otce i na důkaz té Panny Marie. V té křesťanské tradici, aspoň v tom katolickém okruhu, se o to zobrazení Boha vyskytuje.

Bohužel, bohužel. Je mi líto, prostě je to zakázané. Pokud znáte Bibli, tak je to zakázané. Neučiníš sobě rytiny ani jakého podobenství a tak dále. Kdybyste to znal, tak víte, že to je proti tomu. Že to je v tradici, ano, ale tedy je to právě velmi pochybná záležitost. Zejména to byla pochybná záležitost kdysi. Teď už snad nejsou lidi, ale pokud jsou, tak by to bylo velmi na pováženou, kteří by se k tomu obrazu modlili. To je potom modla, to je zcela jasná modla. A tedy každý prorok by udělal, co mohl, aby to rozbil, spálil, zničil a zamordoval ty, kteří vyzývají tu modlu a tak dál. To máme ve Starém

zákoně. Dneska už to neděláme, ale každopádně je to velmi pochybná záležitost. Zejména filosoficky, já se teologicky o tom nebudu vyjadřovat, to necht' si dělají teologové, ale filosoficky je to zakázáno prostě. Filosoficky dělat si obrazy Boha nebo pravdy nebo jakékoli ryzí nepředmětnosti je zakázáno.

My můžeme mluvit jenom o tom, jak se cítíme osobně osloveni, ale nevyvozovat z toho... A toto je právě problém toho personalismu, ať už židovského nebo křesťanského, když Buber prostě ukazuje, že něco jiného Já a Ty než Já a Ono, a teď to aplikuje na Boha. To je prostě hrubý omyl, to je hrubá chyba. My nevíme, proč bychom měli z Boha dělat osobnost, osobu. Proč bychom z Boha mohli dělat Ty. To je jenom ta tradice, že v modlitbách ho oslovujeme takto, navíc v některých jazycích je to Vy, ale to je prostě jenom proto, že my jsme si navykli takhle mluvit mezi sebou a teď to aplikujeme na Boha nebo na pravdu. Já nevím, proč bych měl říkat pravdu „Ty“. Je to velký problém. Tam zůstává personalismus stát na půl cesty.

Mně je mnohem bližší, i když jenom po této stránce a ne po jiných, třeba Xenofanés, který kritizuje Homéra, kritizuje Hésioda a pak říká, že je jenom jeden Bůh, nepodoben ničím ničemu stvořenému, ničemu, co je na světě a tak dále. Tahleto myšlenka, že je třeba udělat jakýsi zásadní rozdíl mezi Bohem a čímkoliv, co je na tomto světě. Ta je úzce spjata také s tím zrušením rozdílu mezi profánností a posvátností. Prostě proto, že není žádných posvátných míst ani dob, ani posvátných předmětů, nýbrž všechno je stejně posvátné a všechno je stejně sekulární, všechno je stejně profánní. Tak není dovoleno z čehokoliv z toho, co je zároveň posvátné a zároveň profánní, z čehokoliv z toho dělat modlu. Z čehokoliv z toho udělat napodobeninu, obraz ryzí nepředmětnosti, filosoficky řečeno.

To je také velice důležité pro pochopení člověka, protože pochopení člověka a pochopení Boha nebo pravdy spolu úzce souvisí. A to způsobem, který nemáme dost pod kontrolou a který začneme mít pod kontrolou, až se naučíme nepředmětně mluvit a myslet. Jde totiž o to, že když řekneme o Bohu, že je *ens*, třeba *summum ens* nebo *infinitum ens*, děláme z toho jsoucnost. Samozřejmě člověk je také jsoucnost. Feuerbach má do jisté míry pravdu, i když ne v té interpretaci, jak ji podává, ale má do jisté míry pravdu, že když mluvíme o Bohu, nebo když církevní otcové, Luther nebo koho ještě cituje, mluvili o Bohu, vlastně mluvili o člověku. Proto říká, že teologie je vlastně antropologie.

Na tom něco je. Totiž jde o to, že my mluvíme o Bohu předmětně a nepředmětně vypovídáme o člověku. Může to být také obráceně. My můžeme mluvit předmětně o člověku a nepředmětně vykládat o Bohu. To jest mezi řádky nebo nevyřčeně může být něco řečeno, aniž to bylo vysloveno.

A my se dnes zatím, podle mého soudu, nemůžeme vztahovat k té nepředmětnosti jinak než nepředmětně. A to znamená tak, že předmětně mluvíme o něčem jiném. A my si musíme vypracovat ty nepředmětné konotace a svou kontrolu nad nepředmětnými konotacemi toho, co říkáme, abychom s tím dovedli pracovat tak precizně, jako teď dovedeme pracovat precizně se zpředměťující pojmovostí.

Už je konec, jo? Je tomu tak. Takže pokračování příště. Budeme ještě chvíli setrvávat u tohoto, podle mého soudu si musíme tohle pouštět hlavou. Tady nejde o žádné předvádění hotových koncepcí nebo teorií.